

Tanıtım / Reviews

**Umberto ECO, Popüler Roman Kahramanları, çev.
Kemal Atakay, Alfa Yayınları, İstanbul 2017,
(ISBN: 978-605-171-456-1), 269 s.**

Arş. Gör. Muhammet CAN*

İtalyan yazar ve araştırmacı Umberto Eco'nun 2017 Şubat'ında Türkçe'de ilk kez Alfa Yayınları tarafından yayımlanan *Popüler Roman Kahramanları* adlı kitabı; 1976 yılında yayımlanan kitabın 2016 baskısına ait (*Il Superuomo di Massa*) bir Kemal Atakay çevirisidir. Yedi bölümden oluşan kitabın giriş bölümünde Eco, bu kitapta çeşitli vesilelerle kaleme aldığı birtakım yazıları bir araya getirdiğini ve kitapta yer alan yazıların ortak ana fikrinin Antonio Gramsci'nin "Bana öyle geliyor ki, sözde Nietzsche'ye özgü 'üstinsanlık' kavramının kaynağı ve öğretisel modelinin, Zerdüşt değil, Alexandre Dumas'nın romanı *Monte Kristo Kontu* olduğu söylenebilir" cümlesinden ilham alındığını belirtir (s. 7-8). "Üstinsan"ı popüler romanlarda arayan bu fikirden yola çıkan yazar, Gramsci'nin önerdiği *Monte Kristo Kontu*'ndan da geriye gider ve Eugène Sue'dan Alexandre Dumas, Salgari, Natoli ve son olarak da James Bond yazarı Fleming'e kadar birçok popüler roman yazarının eserlerinde "üstinsan"ın ve onda gerçekleşen dönüşümlerin izini sürer.

İlk bölümde yazar, popüler roman türünün tanımını yapar ve onu diğer romanlardan ayırmamızı sağlayacak bazı ölçütler belirler. Bunun için öncelikle *Aşk Hikâyesi* ve *Posta Arabası* gibi kült sinema filmlerini, Kral Oidipus miti ile

*Arş. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

karşılaştırır ve katarsis kavramı üzerinde durur. Eco'ya göre Oidipus'un öyküsü bizi avutucu, rahatlatıcı bir işlev görmez. Ancak Posta Arabası filmi sevgi ve yaşamla ilgili görüşlerimizin tasdikinden ibarettir. Bu bağlamda Aristo'nun katarsis modelinin olası iki yorumundan bahseden Eco, bunlardan ilki için; katarsisin olay örgüsü düğümünü çözdüğünü ancak seyircinin kendisiyle uzlaşmadığını, aksine öykünün sona erişiyle seyircinin yeni bir sorunla baş başa kaldığını söyler. İkinci yoruma göreyse bütün düğümler olay örgüsü boyunca okuyucunun beklentisi yönünde çözülür ve böylelikle okuyucunun hisleri sorunlu gerilimlerden uzak bir şekilde ardı ardına avutulmuş olur. Eco, katarsisin bu iki farklı yorumunun sorunsal romanla, popüler roman arasındaki farkı belirlediğini söyler. Ona göre bir romanı popüler yapan çokça söylendiği gibi orta düzey bir okuyucu tarafından kolaylıkla anlaşılması değil, “... olay örgüsünü kuran kişinin, okur kitlesinin beklentilerini bilmek zorunda olmasıdır” (s. 21). Popüler roman yazarı, bu “avutma”yı sağlamak için üslubunda önceden belirlenmiş ve çoğu zaman klişeleşmiş çözümlerden faydalanır ve böylelikle okuyucuya bilineni/bildiğini yeniden tanımanın hazzını yaşatmayı amaçlar. “Popüler romanda iyi her zaman kötüye karşı savaşıyor ve bu savaşın çözümü, hep ya da her durumda (çözüm mutluluk da getirirse, acı da) iyinin lehine olur ve iyi, ahlak, değerler ve güncel ideoloji çerçevesinde belirlenir. Oysa sorunsal roman, özellikle anlamı belirsiz sonlar ortaya koyar... Kısacası, popüler roman barışa eğilimlidir, sorunsal roman ise okuru kendi kendisiyle savaşım içine sokar” (s. 24). Eco, popüler romanın kahramanlarının da derinlikten uzak olduğunu söyler. Bu yönüyle onları masal kahramanlarına yakın bulur. Eco'ya göre bu kahramanların diğer belirgin özelliği ise “okurun sahip olmadığı bir iktidarı elinde bulunduran biri” olmasıdır (s. 26).

Yazar, kitabın ikinci bölümünde ise “tanıma” kavramını işler. Öncelikle tanımanın çeşitlerini ortaya koyan yazar, daha sonrasında *Kur-Diö'nün Demircisi*, *Paris Esrarı* gibi tefrika romanın çok okunan örnekleri üzerinden popüler romanda tanımanın işlevleri üzerinde durmaktadır. Böylelikle yazar, tefrika roman biçiminin romanın olay örgüsünü nasıl etkileyebileceğini tanıma kavramı etrafında örneklendirmektedir.

“Eugène Sue: Sosyalizm ve Teselli” başlığını taşıyan üçüncü bölümün-

de ise 19. Yüzyılın en önemli romancılarından olan Eugène Sue'nun tefrika romanı *Paris Esrarı* üzerinden popüler kahraman konusuna odaklanılır. Öncelikle biçim ile içerik arasındaki bağıntıya dikkat çeken Eco, Sue'nun eserlerini incelerken piyasa koşullarını, yazarın hayatını ve zamanla değişen ideolojisini ve olay örgüsünün yapısını ayrı ayrı ele alır. Yazarın tefrika ettiği romanla beraber ideolojisinin nasıl ilişkilendirilebileceğini, Sue'nun bir 'dandy'den sosyaliste doğru seyreden bireysel dönüşümünün ve eseri büyük bir ilgiyle takip eden okuyucunun tefrika edilen esere olan etkilerini örneklendirmeye çalışır. Sözgelimi, Sue, öyle büyük bir etki yaratır ki sokakta yürürken karşısına roman karakterlerinin adresini isteyen, onlara yardım etmek isteyen zenginler çıkmıştır. Eco'ya göre, bu büyük etkinin nedeni; Sue'nun bir dünya yaratarak burayı etten kemikten canlı ve aynı zamanda simgesel ikiyüzlü ve örnek insanlarla doldurmuş olması ve eserde kendini gören okuyucunun tefrika boyunca çözüme kavuşan her bir düğümle avutulması ve rahatlamasıdır. Eco, popüler romanda tesellinin yapısını şöyle ortaya koyar: "Mevcut olan, ama yeterince ele alınmamış bir gündelik gerçeklik olmalı; bu gerçeklik çözülmemiş gerginlik öğeleri (Paris ve şehirdeki yoksulluk) içermeli; çözüm getirici bir öğe olmalı ve bu öğe, başlangıçtaki çelişiklere doğrudan ve avutucu bir çözüm getirmeli (s. 77). Bu bağlamda çözüm getirici olarak da 'üstinsan' ortaya çıkar. O, romandaki avutma ve teselli işlevlerinin gerçekleşmesi için itici güçtür. Paris Esrarı'ndaki kahraman Rodolphe de Gérolstein da popüler romanda olması gereken bütün masalsı gerekliliklere sahiptir, "yasaların dışında yargıç ve adalet arayıcısı, iyiliksever ve reformcu" dur ve tüm bu yönleriyle bir üstinsandır (s. 78). Böylelikle Sue'nun romanında bir gerçeklik olan Paris'in sefaleti ve diğer kahramanların birtakım sorunları gibi düğümler düşsel bir öğe ile (Rodolphe'un çözümleri) bir bir çözülür ve okuyucunun rahatlaması sağlanır.

Umberto Eco, kitabın dördüncü bölümünde Luigi Natoli'nin *I Beati Paoli*'si ve Alexandre Dumas'ın *Üç Silahşorlar* romanını birlikte ele alır ve bu romanlar üzerinden tarihsel romanla popüler roman arasındaki ayrımı belirlemeye çalışır. Ona göre tarihsel roman tarihi gerçekliğe göndermeler yapmakla kalmayıp harekete geçirici bir arka plana da sahip olmalı, okuyucunun karşısına çeşitli erdemlere sahip olumlu modeller çıkarabilmelidir. Böylelikle

popüler romanın sınırlarını belirginleştiren yazar, popüler romanın romantizm-kahramanlık dönemi, burjuva dönemi ve yeni kahramanlık dönemi olarak üç büyük döneme ayrılabilceğini söyler. 1830’lu yıllarda başlayan birinci dönem, tefrikaların yaygınlaşması ve küçük burjuvanın yükselişiyle koşutluk gösterir ve bu dönem eserleri halkçı hatta bir ölçüde de demokratik öğelere sahiptir. Yazar, Eugène Sue’nun *Paris Esrarı*’nı bu dönemin tipik bir örneği sayar. İkinci dönem ise on dokuzuncu yüzyılın son 20-30 yılını içerir. Bu dönemde emperyalizm çağının bir parçası olan popüler roman ‘gerici’, hatta ırkçı bir yapıya bürünür. Başkişi ise artık sıradan insandır. Montepin, Richopin gibi yazarlar bu döneme dâhil edilir. Yirminci yüzyılın başlarını kapsayan yeni kahramanlık döneminde ise kahramanlar kendi bencil iktidar planlarının izinden giden ‘Arsen Lüpen’e dönüşecektir.

“Üstinsanın Yükselişi ve Çöküşü” adlı beşinci bölümde Monte Kristo’dan Tarzan’a kadar çeşitli kahramanları ele alarak üstinsan modelindeki zamana dayalı değişimlere dikkat çeken yazar, kitabın altıncı bölümünde İtalyan yazar Pitigrilli’nin erotik içerikli popüler romanlarını, son bölümde ise her biri birer kült haline gelen ve sinemaya da uyarlanan James Bond serisini üstinsan kavramı etrafında ele almaktadır.

Popüler Roman Kahramanları, farklı zamanlarda ve yerlerde yayınlanmış makalelerden oluştuğu için, bunlar yazar tarafından bir araya getirilmiş ve her biri yeniden gözden geçirilmiş olmasına karşın bölümler arasındaki bağ çok zayıf kalmış ve yazılar arasında güçlü bir bütünlük sağlanamamış olsa da her bir makale popüler roman incelemelerine kaynaklık edebilecek özelliklere sahiptir. Kitap, edebiyat çevrelerinde çoğu zaman dışlanan popüler romanın özelliklerini açıkça ortaya koyarak sınırlarını belirgin olarak çizmesi ve Gramsci’nin görüşünden yola çıkarak üstinsan kavramının zamanla geçirdiği değişimi güçlü örnekler üzerinden sunması yönleriyle özellikle edebiyat araştırmacıları olmakla birlikte tüm sosyal bilimciler tarafından edinilmesi ve altı çizilerek okunması gereken kitaplardan biridir.